

ОСОБЛИВОСТІ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація

У статті розглядаються особливості нормування праці в кризових умовах діяльності господарських одиниць. Розкрито зміст процесу нормування праці на підприємстві та його елементи. Доведена необхідність постійного коригування та оновлення процесу нормування праці у кризових умовах господарювання. Особлива увага відведена аналізу трудового законодавства України. Вказані основні причини, що обумовлюють актуальність нормування праці в сучасних кризових умовах господарювання. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення нормування праці.

Ключові слова: нормування праці, витрати праці, норми праці, нормативи з праці, продуктивність праці, ефективність.

Л. Д. Водянка, к.э.н., доцент,

И. П. Зрыбнева, к.э.н.,

Л. А. Сибирка, к.э.н.,

Черновицкий национальный университет им. Юрия Федьковича,
г. Черновцы

ОСОБЕННОСТИ НОРМИРОВАНИЯ ТРУДА В СОВРЕМЕННЫХ КРИЗИСНЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются особенности нормирования труда в кризисных условиях деятельности хозяйственных единиц. Раскрыто содержание процесса нормирования труда на предприятии и его элементы. Доказана необходимость постоянной корректировки и обновления процесса нормирования труда в кризисных условиях хозяйствования. Особое внимание отведено анализу трудового законодательства Украины. Указаны основные причины, обуславливающие актуальность нормирования труда в современных кризисных условиях хозяйствования. Предложен комплекс мероприятий, направленных на совершенствование нормирования труда.

Ключевые слова: нормирование труда, затраты труда, нормы труда, нормативы по труду, производительность труда, эффективность.

Постановка проблеми. Важливість цього поняття важко переоцінити, оскільки лише в результаті вимірювання кількості праці, витраченого працівниками на вирішення тих чи інших виробничих завдань, роботодавець може обґрунтовано здійснювати розрахунок заробітної плати працівників.

Нормування має виключно важливе значення для вдосконалення організації праці. Лише знаючи витрати робочого часу, дійсно потрібні на виконання тієї чи іншої роботи, можна правильно розрахувати чисельність робітників, чітко організувати їхню працю, узгодити роботу всіх виробничих ланок, раціонально застосовувати обладнання. Нормування праці зіграло велику роль в покращенні умов праці в цілому як для працівників, так і для керівників. Завдяки покращенню якості нормування праці на багатьох підприємствах підвищено ефективність праці та продуктивність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема встановлення нормативів і норм праці є надзвичайно актуальною, яка на даний час поглиблюється через необхідність одержання вищих очікуваних результатів за коротші терміни.

Серед наукових праць, що присвячені проблематиці нормування праці та ефективності його впровадження, особливої уваги заслуговують дослідження О. Д. Балан [1], В. В. Вітвицького [2], В. О. Єрьоменко [3], О. А. Грішної [4], А. М. Колот [5], П. М. Майданевич [6], В. С. Медведєва [7], Л. В. Синяєвої [8] та ін. Проте недостатньо висвітленими у науковій літературі залишаються питання нормування праці в кризових умовах господарювання, які в сучасних умовах реформування трудового законодавства набирають все більшої актуальності.

Постановка завдання. Мета роботи – розглянути та дослідити особливості нормування праці в кризових умовах господарювання, а також визначити напрями роботи з вдосконалення нормування праці.

Викладання основного матеріалу. З погляду сутності нормування праці – це науковий метод вивчення міри праці, тобто кількості і якості праці, для виконання конкретної роботи, виготовлення конкретної продукції в певних організаційно-технічних умовах виробництва.

З погляду змісту професійної діяльності, нормування праці – це вид практичного економічного забезпечення процесу управління виробництвом на основі наукового обґрунтування оцінок фактичних витрат живої праці, встановлення ефективної міри її витрат у вигляді норм і нормативів при впровадженні нової техніки, технології, удосконалення управління організації виробництва праці, своєчасного впровадження основних норм праці у виробництво.

На думку Л. В. Синяєвої, у ширшому розумінні нормування праці – це регламентування витрат праці на макроекономічному (державному або регіональному) та мікроекономічному (галузевому або внутрішньофірмовому) рівні. Важливий аспект нормування праці полягає у тому, що воно є одним з основних елементів ринку праці [8].

У свою чергу О. А. Грішнова, вказує на те, що нормування праці – це основа організації на підприємстві. В загальному визначенні нормування праці – це вид діяльності з управління підприємством, спрямований на встановлення оптимальних співвідношень між витратами та результатами праці, а також між чисельністю працівників різних груп та кількістю одиниць обладнання [4].

А. М. Колот зазначає, що нормування праці – це один з найважливіших складових суспільної організації праці, який полягає у визначенні об'єктивно необхідних затрат робочого часу в усіх сферах діяльності людини [5].

Тобто, сутність нормування праці полягає саме в тому, щоб визначити величину витрат живої праці на виконання певного виду роботи в конкретних техніко-організаційних умовах і встановити на цій основі міру праці. Водночас нормування праці, з одного боку, виступає як засіб встановлення і забезпечення контролю над мірою праці, а через неї – над мірою споживання, а з іншого – спрямоване на підвищення продуктивності праці, ефективне виконання роботи.

Відповідно до мети, завдань та принципів зміст процесу нормування праці на підприємстві включає:

- вивчення та аналіз (змісту і характеру) праці відповідної категорії персоналу на реальних організаційно-технічних і санітарно-гігієнічних умовах;
- вивчення передового науково-технічного, організаційного, виробничого вітчизняного та закордонного досвіду, аналіз можливостей впровадження його в умовах підприємства;
- вибір оптимального варіанта технології і організації праці;
- проектування режимів роботи обладнання, прийомів і методів роботи, системи обслуговування робочих місць, режимів праці і відпочинку;
- розрахунок норм згідно з особливостями технологічного і трудового процесів;
- апробація норм, оцінка їх економічної ефективності, аналіз тенденцій та змін організаційно-технічних умов, уточнення норм [9, с. 43-46].

У кризових умовах господарювання процес нормування праці дещо ускладнюється і потребує постійного коригування та оновлення. Але основу трудового законодавства України на сьогодні складає Кодекс Законів про працю, який був прийнятий ще у 1971 році. Слід зазначити, що за останні 15 років до нього було внесено чимало змін і доповнень, Останні з них набрали чинності з 1 січня 2017 року, згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [10], вони врегульовують питання мінімального розміру оплати праці за виконану працівником місячну (годинну)

норму праці. У Законі [10] поняття «мінімальна заробітна плата» викладено в новій редакції, а мінімальна заробітна плата встановлюється одночасно в місячному та погодинному розмірах.

Варто зауважити, що зміни щодо нормування зазначені і в новому проекті Трудового кодексу України [11], який 5 листопада 2015 року Верховна Рада схвалила в першому читанні. Проект Трудового кодексу України орієнтується на Європейську соціальну хартію, ратифіковану нашою державою, на Декларацію прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права і Конвенцію Міжнародної організації праці та містить низку норм, що концептуально по-новому визначають механізм правового регулювання трудових відносин між роботодавцем і працівником і його прийняття дасть можливість розв'язати нагальні проблеми трудових відносин, що існували в країні роками. У проекті залишена норма про 40-годинний робочий тиждень із п'ятьма днями роботи, однак роботодавець зможе встановлювати 6-денний робочий тиждень або 10-годинний робочий день, якщо в сумі це не буде перевищувати 40 годин на тиждень. Також з'явилася норма про так звану гнучку трудову функцію, що дозволяє збільшувати обов'язки працівника. Це означає, що роботодавець може додати обов'язків, якщо обсяг роботи є замалим і не забезпечує повної зайнятості. Є ще один важливий момент: працівників можуть залучати до роботи у вихідні дні без їхньої згоди. Крім того, допускається робота і під час державних та релігійних свят, якщо це передбачено в Трудовому договорі. Позитивні зміни пов'язані із доплатою за роботу в нічний час, яка становитиме 30%, на відміну від 20%, які є зараз. Крім того, оплата праці у понаднормовий час за проектом буде здійснюватися не в двократному, а вже у трикратному розмірі.

У європейських країнах вирішення більшості питань, пов'язаних з нормуванням праці, перенесено з державного рівня на рівень господарської одиниці, де вони є найважливішою складовою ланки внутрішньофірмового управління. Встановлення витрат праці, що здійснюється на основі нормування, пов'язується з плануванням, організацією, мотивацією, контролем, тобто саме з тими складовими функціями, що несе в собі управління. За державою залишені функції законодавчого врегулювання питань нормування та тарифне нормування (кваліфікаційні довідники, перелік професій, класифікаторів).

Основними причинами, що обумовлюють актуальність нормування праці в кризових умовах, є необхідність постійного зниження витрат виробництва і підвищення на цій основі прибутковості і конкурентоспроможності господарських одиниць. Відповідно, нормування

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

праці повинно здійснюватися з урахуванням комплексу технічних, економічних, психофізіологічних і соціальних факторів, а також відповідно до кризового стану економіки.

Недоліки у нормуванні праці підбивають стимулюючу роль заробітної плати, стримують виявлення внутрішньовиробничих резервів підвищення ефективності діяльності підприємства. Таким чином, проблема вдосконалення нормування праці в сучасних кризових умовах є однією з найважливіших в усіх сферах господарювання. Її вирішення сприятиме розвитку виробництва, зменшенню собівартості продукції, а отже і її ціни, збільшенню прибутків підприємства, які дадуть змогу їм розвиватися [12].

Для забезпечення певної ефективності виробництва вкрай важливо оптимізувати витрачання усіх видів ресурсів: живої праці, сировини і матеріалів, палива й енергії, інструментів тощо. Нормування праці є основою, першочерговим етапом розроблення заходів щодо такої оптимізації з метою підвищення економічної ефективності виробництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для вдосконалення нормування праці в сучасних кризових умовах господарювання потрібно здійснити комплекс заходів, охоплюючи поряд із власне нормуванням також і питання планування виробництва праці та її оплати. Необхідно:

- посилити матеріальну зацікавленість працюючих у роботі за прогресивними нормами, а саме розширити сферу застосування підвищених розцінок при роботі за нормами;
- вдосконалювати методи встановлення норм та організацію роботи зі встановлення норм та нормативів, запровадження їх у виробництво;
- скорочення чисельності робітників, що не виконують норми вироблення з подальшою їх перекваліфікацією;
- забезпечення оптимальної і рівномірної напруженості норм праці;
- збільшення і охоплення нормуванням праці усіх працівників підприємства;
- перегляд норм при здійсненні організаційно-технічних заходів на робочих місцях.

Своєчасний та об'єктивний перегляд норм праці сприятиме не лише виявленню резервів зростання результативності виробництва й праці, але й можливостей економії ресурсів, зниження їх втрат.

Найважливішою тенденцією в удосконаленні нормування праці в умовах ринкових відносин мають стати такі напрями:

- демократизація управління нормуванням праці. Вирішення всіх питань нормування праці переноситься з центра на рівень підприємства, а головне полягає в різкому скороченні директивних методів управління

нормуванням праці. За державою залишається функції законодавчого врегулювання питань нормування та тарифне нормування;

– індивідуалізація норм праці. Встановлення індивідуальних норм набуває особливого значення в ринкових умовах через необхідність більш повного використання трудового потенціалу кожного працівника, виходячи як з його реальних можливостей і власної матеріальної зацікавленості, так і з можливостей та інтересів підприємства;

– соціальне обґрунтування норм праці. Ринкові відносини диктують жорсткі вимоги до найманого робітника з погляду як його професійної придатності, так і вміння раціонально використовувати робочий час. Користуючись цим, роботодавці нерідко йдуть на порушення чинного трудового законодавства, встановлюючи працівникам норми високої інтенсифікації праці. Нормування праці забезпечує соціальний захист найманих робітників, дозволяючи закладати в норми оптимальну інтенсивність праці на стадії їх розробки, що попереджує надмірну стомлюваність і такі її негативні наслідки, як виробничий травматизм і захворюваність. Тому важливо на кожному робочому місці створити умови для того, щоб норми витрат праці дійсно стали мірою праці і мірою винагороди за працю;

– регламентація питань нормування праці в системі соціальних суперечностей. У зв'язку з передачею підприємствам головних функцій щодо нормування праці найважливішою формою регулювання трудових відносин між працівниками і роботодавцем стає колективний договір. Він конкретизує і розвиває галузеву угоду і є документом, що визначає соціально-трудова відносини на підприємстві, забезпечує захист інтересів обох сторін у трудових відносинах, сприяє безконфліктному вирішенню виникаючих протиріч.

Як висновок, можна зазначити, процес нормування праці є надзвичайно важливим і потребує постійного вдосконалення, адже в кінцевому результаті сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та прибутковості підприємства.

Список використаних джерел:

1. Балан О. Д. Зарубіжний досвід застосування системи мотивації, оплати та нормування праці / О. Д. Балан // Агросвіт. – 2011. – №17–18. – С. 20–25.
2. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносин : підручник / О. А. Грішнова. – К.: Знання, 2004. – 535 с.
3. Єрьоменко В. О. Основи нормування праці: навч. посіб. / Єрьоменко В. О., Рижиков В. С., Коваленко С. О. – К. : Вид-во Дельта, 2006. – 288 с.
4. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник [Електронний ресурс] / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2002. – 345 с. – Режим доступу: <http://library.if.ua/books/116.html>

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

5. Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / [Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А.]; Укр. НДІ продуктивності АПК М-ва аграр політики України. – Київ : НДІ «Укргропромпродуктивність», 2006. – 106 с.
6. Майданевич П. М. Елементи методу управлінського обліку / П. М. Майданевич, Л. Б. Прокопович // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №9. – С. 265-271.
7. Медведєв В. С. Методичні підходи до нормування праці у виробничому менеджменті / В. С. Медведєв // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – №690: Логістика. – С. 647-651.
8. Синяєва Л. В. Нормування праці на підприємстві як основа її мотивації [Електронний ресурс] / Л. В. Синяєва. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AVSN_2012/Economics/10_113003.doc.htm
9. Економічний механізм функціонування підприємства: навчальний посібник / Радько фон Шульц М. М., Антохова І. М., Зрибнева І. П., Антохов А. А. – Чернівці: в-во БДМУ, 2011 – 138 с.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 06.12.2016 №1774-VIII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1774-19/paran6#n6>
11. Проект Трудового Кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221
12. Водянка Л. Д. Соціальний діалог на територіальному рівні : регулювання та перспективи розвитку / Л. Д. Водянка, В. А. Никифорак // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наук. праць. – Вип. 750. Економіка. – Чернівці : ЧНУ, 2015. – С. 83-87.

Liubov Vodianka Associate professor Ph.D,
Iryna Zrybnieva Associate professor Ph.D,
Liudmyla Sybyrka Associate professor Ph.D,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi

FEATURES REGULATION OF LABOR STANDARDS IN THE CURRENT ECONOMIC CRISIS CONDITIONS

Summary

The features regulation of labor standards in the crisis conditions of economic units activity the article is observed. The content of the process regulation of labor and its components at the economic units are disclosed. The necessity of constant adjustment and the process updating of labor standardization in crisis management conditions is proved. Special attention is devoted to the analysis of Ukrainian labor legislation. The main reasons causing the regulation of labor in the current economic crisis conditions are indicated. A set of measures aimed at improving the regulation of labor standarts is proposed.

Keywords: regulation of labor standards, labor costs, labor standards, regulations on labor, productivity, efficiency.

References:

1. Balan, O.D. (2011). Foreign experience of application of motivation, payment and valuation work. *Ahrosvit [Agroworld]*, vol.17–18, pp.20–25 (in Ukr.).
2. Hrishnova, O.A. (2004). *Ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovykh vidnosyn* [Labour economics and industrial relations]. Znannia, Kyiv, 535 p. (in Ukr.).
3. Yer'omenko, V.O., Ryzhykov, V.S., Kovalenko, S.O. (2006). *Osnovy normuvannia pratsi* [Basis of valuation work]. Del'ta, Kyiv, 288p. (in Ukr.).

4. Kolot, A.M. (2002). *Motyvatytsiia personalu* [Motivation of staff]. KNEU, Kyiv, 345 p. Available at: <http://library.if.ua/books/116.html> (in Ukr.).

5. Vitvits'kyj, V.V., Kysliachenko, M.F., Lobastov, I.V., Nechporuk, A.A. (2006). *Metodyka normuvannia resursiv dlia vyrobnytstva produktsii roslynnytstva* [Methods rationing resources for crop production]. Kyiv, 106 p. (in Ukr.).

6. Majdanevych, P.M. Prokopovych, L.B. (2010). Elements of management accounting method. *Aktual'ni problemy ekonomiky* [Actual Problems of Economics], vol. 9, pp. 265-271 (in Ukr.).

7. Medvediev, V.S. (2010). Methodological approaches to the regulation of labor in production management. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"* [Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"], vol. 690, pp. 647–651. (in Ukr.).

8. Syniaieva, L.V. (2012). Rationing of labour the enterprise as the basis for its motivation. Available at: http://www.rusnauka.com/17_AVSN_2012/Economics/10_113003.doc.htm (in Ukr.).

9. Rad'ko fon Shul'ts, M.M., Antokhova, I.M., Zrybnieva, I.P., Antokhov, A.A. (2011) *Ekonomichnyj mekhanizm funktsionuvannia pidpriemstva* [The economic mechanism of the enterprise]. BDMU, Chernivtsi, 138p. (in Ukr.).

10. *On amendments to certain legislative acts of Ukraine*, Law of Ukraine dated 06.12.2016 № 1774-VIII. The official site Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1774-19/paran6#n6> (Accessed 06.12.2016) (in Ukr.).

11. *Project of the Labor Code of Ukraine* (2015). The official site Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221 (in Ukr.).

12. Vodianka, L.D., Nykyforak, V.A. (2015). Social dialogue at territorial level: regulation and development prospects. *Naukovyj visnyk Chernivets'koho universytetu* [Scientific Bulletin of Chernivtsi University], Series: Ekonomika, vol. 750, pp. 83-87 (in Ukr.).

УДК 658.15

Т. В. Головко, аспірант,

Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ПОБУДОВА ПРОЦЕСУ ПЛАНУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ

Анотація

В умовах мінливого ринкового середовища для підприємств актуальним є питання ефективного управління грошовими потоками, зокрема їх планування, оскільки відповідні управлінські рішення покликані забезпечити стабільне функціонування та розвиток підприємства. Стаття присвячена питанню побудови процесу планування грошових потоків підприємств торгівлі. Розглянуто наявні підходи науковців до здійснення планування грошових потоків. З урахуванням здійсненого критичного огляду запропоновано послідовність планування грошових потоків підприємств торгівлі у розрізі трьох основних етапів, що відповідно деталізовані, сформовано блок-схему.

Ключові слова: грошові потоки, підприємства торгівлі, процес планування грошових потоків, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність.